

Гуманітарні наслідки війни на підконтрольній Україні території Херсонської області

ОГЛЯД

У період з грудня 2024 року по лютий 2025 року значно збільшилася кількість обстрілів з російської артилерії в Херсонській області на території, підконтрольній Уряду України (УУ). Атаки з повітря, особливо безпілотників, спрямовані проти цивільного населення, також спочатку зросли в грудні-січні (ця тенденція почалася в липні 2024 року), а потім знизилась у лютому 2025 року. Збільшення частоти та інтенсивності нападів, а також збільшення кількості обстрілів цивільних осіб призвело до збільшення кількості смертей, поранень та пошкоджень цивільної інфраструктури, що погіршує і без того важкі умови життя цивільного населення. Накази про евакуацію (обов'язкові для дітей до 18 років та їхніх опікунів) були введені в 50 містах і селищах. Незважаючи на те, що обстріли тривають по всьому Херсону, накази стосуються лише найближчих до річки Дніпро районів – Гідропарку та Нафтогавані. Через це 66000 мешканців Херсона – наразі найбільшого українського міста, що зазнає прямих російських обстрілів – залишаються під постійним ризиком обстрілів і повітряних атак, оскільки місто не має достатньої кількості протиповітряної оборони та укриттів, щоб захистити мешканців.

Станом на січень 2025 року 141 000 осіб (99% усіх мешканців підконтрольної Україні території області) були визнані такими, що потребують допомоги (Управління ООН з координації гуманітарних справ 16.01.2025 р.). Гуманітарні потреби є високими: 97% опитаних сімей у Херсонській області (підконтрольна Україні територія) заявили про крайню потребу (REACH 23.12.2024 р.). Найбільш нагальні потреби пов'язані з можливостями отримання засобів до існування і житла, або з ремонтом пошкоджених будинків, або з наданням тимчасової альтернативи для тих, хто не може повернутися в райони, що перебувають під постійними обстрілами. У зв'язку із закриттям або виїздом підприємств з Херсонської області, можливості для працевлаштування обмежені, особливо в малих містах і селах. Війна також знизила доходи деяких фермерів, оскільки постійні обстріли та забруднення земель мінами та вибухонебезпечними залишками війни (ВЗВ) обмежили доступ до сільськогосподарських земель. (SI 06.08.2024 р.).

ПРО ЗВІТ

Мета: звіт має на меті представити події, пов'язані з війною, та їхній гуманітарний вплив на підконтрольній Україні території Херсонської області (а саме Бериславський район та шість громад Херсонського району: Білозерська, Чорнобаївська, Дар'ївська, Херсонська, Музиківська та Станіславська громади, розташовані на правому березі річки Дніпра) за період з липня 2024 року.

Методологія: звіт ґрунтується на аналізі вторинних даних публічної інформації, доповненому вісьмома інтерв'ю з ключовими інформаторами, проведеними в січні-лютому 2025 року з представниками українських НУО, МНУО та державних установ.

Обмеження: ця доповідь не містить всебічного аналізу всіх подій, пов'язаних із війною на підконтрольних Уряду України територіях області, та їхніх гуманітарних наслідків. Відсутність загальнодоступних доказів не означає, що інші впливи не мали місця.

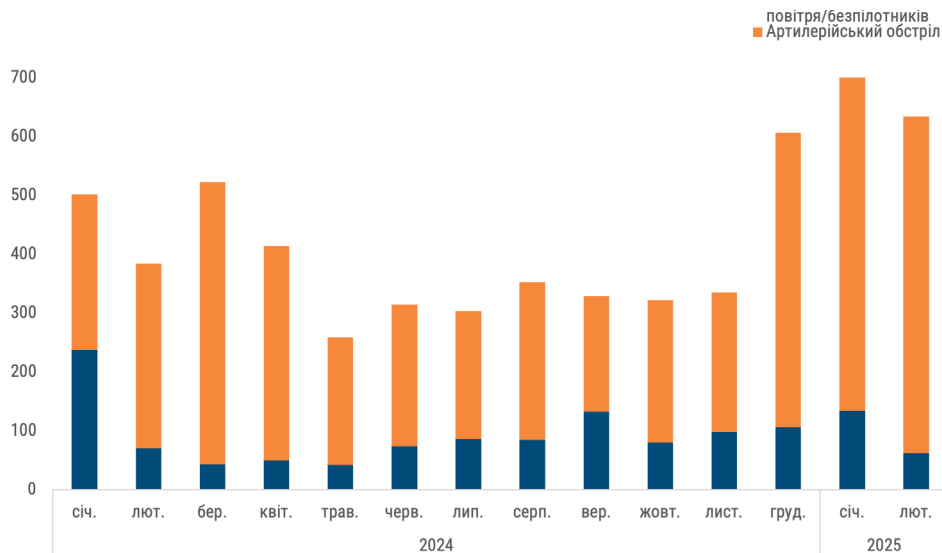
ЗМІСТ

Огляд кризових явищ	2
Гуманітарні наслідки.....	5
Гуманітарний доступ	8
Обтяжливі фактори	9

ОГЛЯД КРИЗОВИХ ЯВИЩ

Хоча наявність річки Дніпро запобігає значним змінам територіального контролю в Херсонській області, повітряні та артилерійські атаки російських військ на область, особливо на Херсон, почастишали, а тактика обстрілів стала спрямована саме на цивільне населення. Атаки авіації та безпілотників на райони області на правому березі річки неухильно зростали з липня-січня - з піком у вересні – до спаду в лютому, тоді як кількість артилерійських обстрілів у грудні 2024 року була вдвічі більшою, ніж у листопаді, а в січні та лютому 2025 року – ще більшою, як показано на Зображенні 1. (ACLED (Дані про місце збройного конфлікту та події) станом на 12.03.2025 р.) У середині березня російські війська продовжували спроби захопити плацдарм на правому березі річки Дніпро або на одному з його островів, щоб полегшити наступ на українську оборону (ТКІ 24.12.2024 р.; Міжнародний науковий центр імені Вудро Вільсона 07.01.2025 р.).

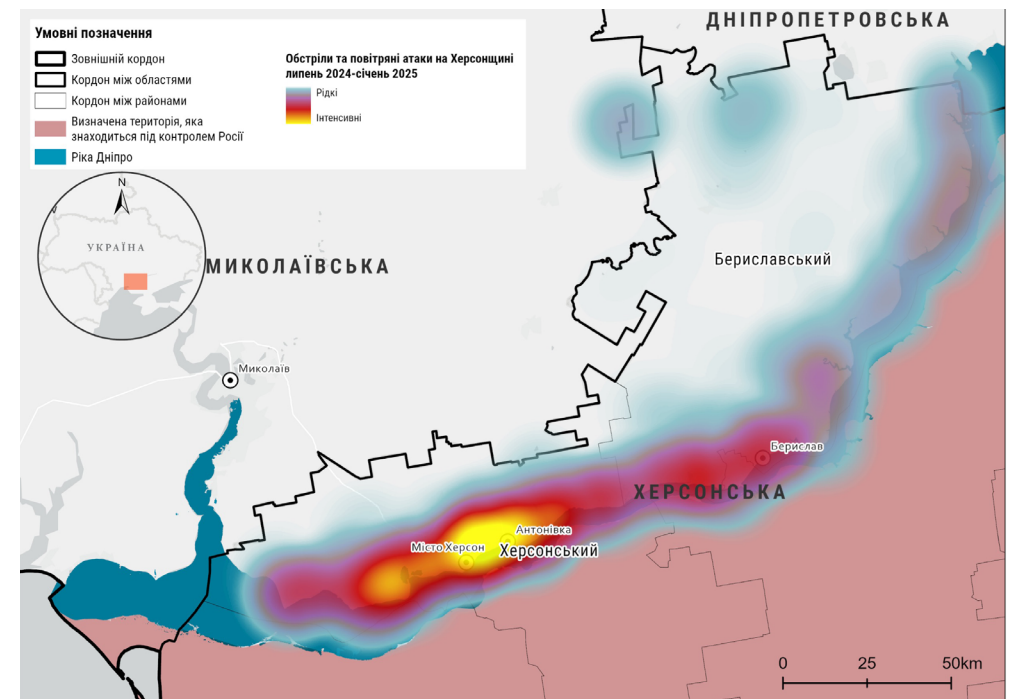
Зображення 1. Артилерійські та авіаційні обстріли підконтрольної Україні території Херсонської області

Джерело: ACLED (станом на 12.03.2025 р.)

Збільшення кількості повітряних атак та обстрілів у Херсонській області протягом останніх місяців повторюється вздовж лінії фронту, зокрема в Донецькій області, і пов'язане з використанням російськими військами вразливостей української оборони, вдосконаленням військової тактики та стратегічним націлюванням на ключові населені пункти, такі як Торецьк і Покровськ у Донецькій області та Куп'янськ у Харківській області (ISW 24.11.2024 р.). Військові аналітики вважають стратегічною метою Росії в Україні повне захоплення Донецької, Херсонської, Луганської та Запорізької областей, включно з територіями, не окупованими Росією. Росія включила захоплення цих областей у свої вимоги до України в рамках пропозиції про припинення вогню в червні 2024 р. (ISW 17.02.2025 р.; NYT 14.06.2024 р.).

Мапа 1. Авіаудари та обстріли на підконтрольній Україні території Херсонської області в період з липня 2024 року по лютий 2025 року

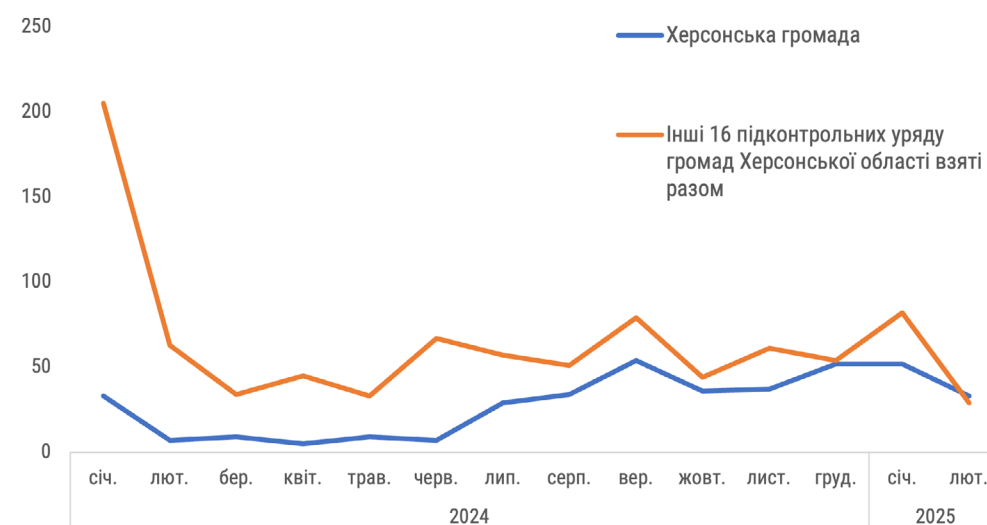

Джерело: ACAPS з використанням даних з ACLED (станом на 12.03.2025 р.)

У період з вересня 2024 року по лютий 2025 року середня кількість щомісячних повітряних атак (включно з атаками безпілотників) зросла на 56% порівняно з березнем-серпнем 2024 року (ACLEД станом на 12.03.2025 р.). За даними ЗМІ, найбільшу частку цього зростання, ймовірно, спричинили атаки безпілотників («Українська правда» 03.01.2025 р.; BBC 31.10.2024 р.). Регіональна влада повідомила про понад 12 000 атак безпілотників, в результаті яких загинули 64 людини і понад 600 отримали поранення на території, підконтрольній Уряду України, за останні п'ять місяців 2024 року (UNITED24 04.02.2025 р.). Зокрема, російські військові розширили використання безпілотників з «видом від першої особи» (FPV), які скидають боеприпаси (такі як бомби, гранати та пелюсткові міни) в Херсоні та прилеглих селах (Euromaidan Press 10.08.2024 р.; CIR 03.12.2024 р.). Ці безпілотники, доступні на комерційному ринку і недорогі у виробництві (приблизно 400 доларів США), масово виробляються в Росії, і їх використання ще більше зросло на початку 2025 року («Сучасна дипломатія» 14.12.2024 р.; «Еспресо ТВ» 17.02.2025 р.). Російські війська також використовували безпілотники для дистанційного мінування регіону пелюстковими мінами – легкими пластиковими вибуховими мінами, які запускаються на місцевість, осідають на землю і вибухають при тиску на їхню поверхню, наприклад, коли на них наступають. Безпілотні літальні апарати скидають міни на дороги, тротуари та парки в містах уздовж Дніпра. У 2024 р. на території Херсонської області, підконтрольній Уряду України, від наземних мін та ВЗВ загинуло 13 цивільних осіб та 49 отримали поранення («Вгору» 02.01.2025 р.).

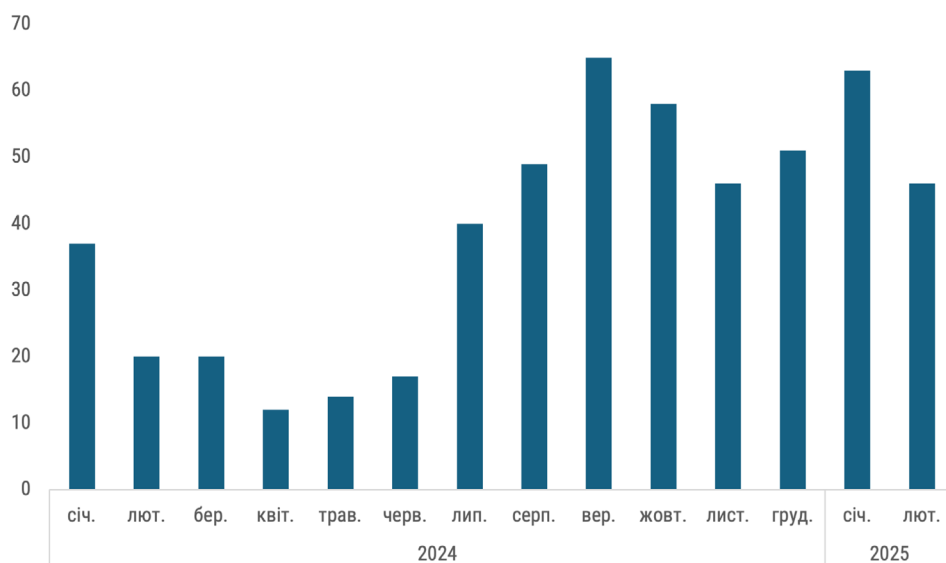
Окрім збільшення використання безпілотників, схоже, що російські війська змінили тактику і навмисно націлюються на цивільних осіб, їхні транспортні засоби та цивільну інфраструктуру (TKI 02.10.2024 р.; CIR 03.12.2024 р.). Звіти вказують на те, що російські солдати можуть навмисно атакувати цивільних осіб за допомогою БПЛА в рамках навчання з бойовою стрільбою (CIR 03.12.2024 р.; The Economist 18.01.2025 р.). Кількість повітряних атак, в яких цивільне населення було основною або єдиною ціллю, зросла на 50% протягом другої половини 2024 р. року (як показано на графіку 4), при цьому місцеві джерела стверджують, що лише в Херсоні майже 130 атак безпілотників були спрямовані на цивільне населення, в результаті чого 70 осіб загинули і 700 отримали поранення в період з липня 2024 р. року по січень 2025 року (ACLEД станом на 12.03.2025 р., СВС 30.01.2025 р.). Лише у січні 2025 року атаки безпілотників стали причиною 70% усіх жертв серед цивільного населення області (УВКПЛ 11.02.2025 р.). Найбільша кількість повітряних атак (у тому числі з використанням безпілотників) припадає на більш густонаселені райони Херсонської області, а саме на місто Херсон та прилегле до нього селище Антонівка, що знаходяться у Херсонській громаді (ACLEД станом на 13.02.2025 р.; TKI 02.10.2024 р.).

Зображення 2. Загальна кількість авіаударів та ударів безпілотників по підконтрольній Україні території Херсонської області (за винятком території Новокаховської громади Каховського району, розташованої на правому березі Дніпра) щомісяця в період з січня 2024 р. по лютий 2025 р.

Джерело: ACLEД (станом на 12.03.2025 р.)

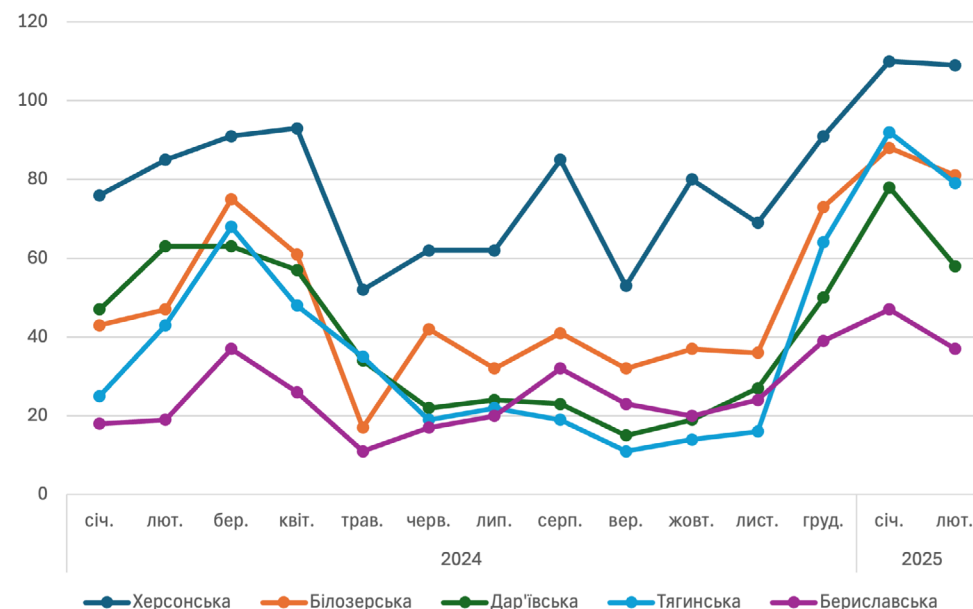
Зображення 3. Атаки авіації та безпілотників, які завдали ударів по цивільній інфраструктурі на підконтрольній Україні території Херсонської області в період з січня 2024 р. по лютий 2025 р.

Джерело: ACLED (станом на 12.03.2025 р.)

Кількість артилерійських обстрілів і ракетних ударів у Херсонській області – як по військових, так і по цивільних об'єктах – з грудня 2024 року по лютий 2025 року зросла більш ніж удвічі порівняно з попередніми трьома місяцями (1 741 обстріл проти 684 за попередні два місяці). Найбільше постраждали Бериславська, Білозерська, Дар'ївська, Херсонська (включно з Херсоном) та Тягинська громади (ACLED станом на 12.03.2025 р.).

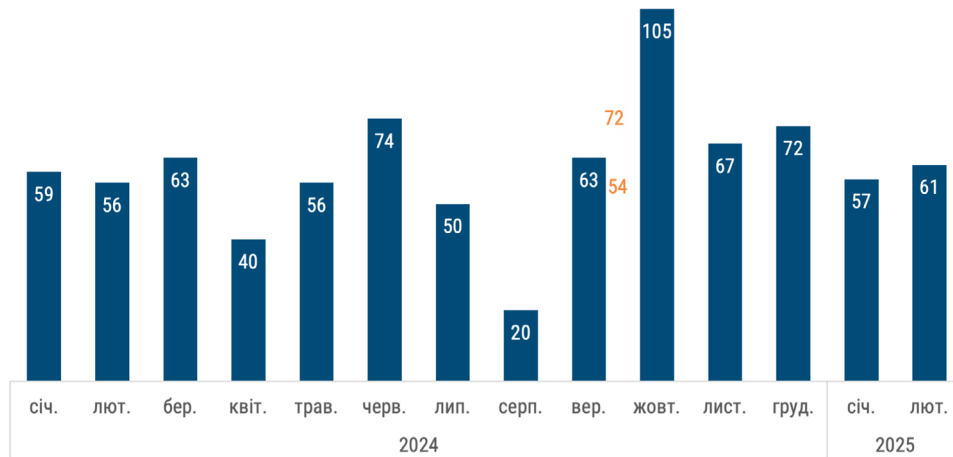
Зображення 4. Артилерійські обстріли п'яти громад Херсонської області, що найбільше піддавалися обстрілам у січні 2025 року

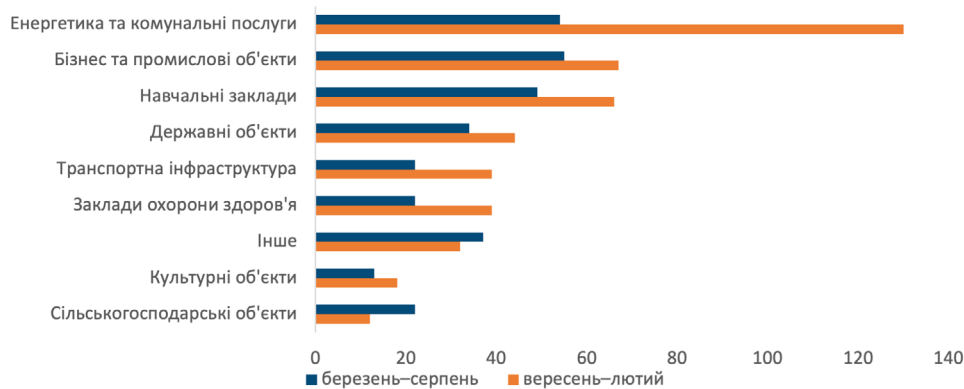
Джерело: ACLED (станом на 12.03.2025 р.)

Про інтенсифікацію обстрілів свідчить збільшення кількості пошкоджень цивільної інфраструктури. У період з грудня 2024 р. року по лютий 2025 року Херсонська область посіла четверте місце за кількістю інцидентів з пошкодженням цивільної інфраструктури серед усіх областей (191) після Дніпропетровської, Донецької та Харківської областей (ACAPS станом на 13.03.2025 р.). Найбільше пошкоджень зафіксовано в Херсонському районі (96). Це призвело до частих відключень електроенергії в Херсоні та сусідніх населених пунктах (ACAPS станом на 13.03.2025 р.; «РБК Україна» 30.11.2024 р.; «Слово і діло» 28.11.2024 р.; «РБК Україна» 28.11.2024 р.). Постійні обстріли та повітряні атаки сповільнили відновлювальні роботи («Українська правда» 30.01.2025 р.). З жовтня 2024 року по лютий 2025 року пошкодження енергетичної та газової інфраструктури зросли майже втричі порівняно з червнем-вереснем 2024 року (ACAPS станом на 13.03.2025 р.).

Зображення 5. Зафіксовані випадки пошкодження цивільної інфраструктури, за винятком приватних будинків, у Херсонській області в період з січня 2024 р. по лютий 2025 р.

Зображення 6. Порівняння масштабів пошкоджень інфраструктури за період червень-вересень 2024 р. та період жовтень 2024 р. - лютий 2025 р.

Примітка: набір даних ACAPS не включає пошкодження приватних будинків.

ГУМАНІТАРНІ НАСЛІДКИ

Наразі на території Херсонської області, підконтрольній Уряду України, проживає близько 145 000 осіб (30% населення до повномасштабного російського вторгнення), у тому числі 66 000 у Херсоні (25% населення до лютого 2022 року), згідно з даними обласної влади («Укрінформ» 28.01.2025 р.). Понад 60 000 осіб (40% населення області) старше 60 років – набагато більше, ніж для населення України в цілому (приблизно 25%) («Укрінформ» 28.01.2025 р.; HelpAge 24.02.2023 р.). Станом на січень 2025 року кількість людей, які потребують допомоги в Херсонській області, становила 141 000, з них 14 000 – внутрішньо переміщені особи (Управління ООН з координації гуманітарних справ 16.01.2025 р.).

У грудні 2024 р. багатосекторальна оцінка потреб REACH виявила, що 97% опитаних сімей у Херсонській області (підконтрольна Україні територія) зазначили крайній рівень потреб, що є найвищим показником серед усіх областей (REACH 24.12.2024 р.).

Переміщення

Збільшення кількості атак безпілотників та обстрілів призвело до збільшення кількості переміщених осіб. З жовтня 2024 р. до середини лютого 2025 р. щонайменше 22 000 людей виїхали з Білозерської та Херсонської громад, що найбільше постраждали від обстрілів у Херсонській області (на підконтрольній українському уряду території) (МОМ, Швидка оцінка потреб REACH Херсон 10-11 лютого 2025 р.). Більшість людей або залишилися неподалік від своїх домів, велика частина у сусідніх громадах, або виїхали до Миколаївської чи Одеської областей. Крім того, в останні місяці також спостерігалось маятникове переміщення; багато людей, які покинули свої населені пункти через обстріли або повітряні атаки, повернулися до своїх домів через кілька тижнів, коли сприйняли ситуацію як безпечнішу (KII 05.02.2025 р.; KII 10.02.2025 р.). ВПО, які перебувають у найбільш вразливому становищі, проживають у колективних місцях. Станом на січень 2025 року в п'яти діючих місцях колективного проживання в Херсонській області проживало близько 250 осіб, причому більше половини з них були старше 60 років (найбільша кількість людей похилого віку в місцях компактного проживання серед усіх областей), а понад 80% були людьми з інвалідністю (CCCM Cluster 23.01.2025 р.; KII 05.02.2025 р.).

Захист

Понад 120 000 людей (83% населення підконтрольної Уряду України території Херсонської області) проживають у громадах, що знаходяться в зоні досяжності російської артилерії та офіційно вважаються «червоними зонами»¹ через підвищену загрозу, пов'язану з цим. Станом на січень 2025 року на підконтрольній Уряду України території Херсонської області в червоних зонах проживало 12 000 дітей, 62 000 людей похилого віку та 10 000 людей з інвалідністю («Українська правда» 30.01.2025 р.).

Збільшення кількості повітряних атак з липня 2024 р. та обстрілів з грудня 2024 р. призвело не лише до смертей і поранень, але й до погіршення відчуття безпеки мешканців, тому додаткові укриття, захисне спорядження та датчики для безпілотників були визначені як першочергові потреби (КІІ 03.02.2025 р.; КІІ 04.05.2025 р.; КІІ 05.02.2025 р.; КІІ 11.02.2025 р.).

Волонтери повідомляють про збільшення кількості запитів на евакуацію від мешканців міст уздовж р. Дніпра з вересня, вони пов'язують це з посиленням обстрілів. («Суспільне» 25.01.2025 р.). До лютого 2025 року обов'язкова евакуація поширювалася на 50 населених пунктів Херсонської області, розташованих уздовж річки Дніпро («Українська правда» 03.12.2024 р. та 10.08.2024 р.). У 2024 р. з правого берега річки в Херсонській області було евакуйовано близько 6 200 осіб (Censor.NET 28.01.2025 р.; «Суспільне» 25.01.2025 р.). Обстріли та атаки безпілотників на цивільні транспортні засоби ускладнили евакуацію. З грудня кілька автомобілів, які евакуювали людей з Антонівки, наїхали на протипіхотні міни, які російські війська дистанційно розкидали на дорогах (Intent 20.01.2025 та 30.12.2024 р.; «Українська правда» 30.01.2025 р.).

Посилене використання безпілотників проти цивільного населення і скидання пелюсткових мін серйозно вплинуло на роботу громадського транспорту і мобільність людей, ускладнивши можливості для евакуації. Наприклад, з 1 грудня влада призупинила рух громадського транспорту з Херсона до Антонівки, Кіндійки та Східного, а також скоротила автобусний маршрут між селом Широка Балка Станіславської громади та Миколаєвом («Українська правда» 03.12.2024 р. та 30.01.2025 р.). У Херсоні неодноразово тимчасово припинялося тролейбусне сполучення у відповідь на російські обстріли («Суспільне» 15.10.2024 р.). Безпілотники також використовувалися для атак на цивільні автомобілі, з жовтня було кілька випадків загибелі та поранень («Українська правда» 03.12.2024 р.).

Постійні обстріли та напади продовжують перешкоджати діяльності з розмінування. Херсонська область є однією з найбільш замінованих областей України. У 2024 р. на підконтрольній Україні території Херсонської області від наземних мін та ВЗВ загинуло 13 цивільних осіб (у тому числі одна дитина) та було поранено 49 (у тому числі двоє дітей) («Вгору» 02.01.2025 р.). Незважаючи на зусилля з розмінування, приблизно 2 500 км² залишаються забрудненими наземними мінами та ВЗВ (NikVesti 21.01.2025 р.). Забруднені території переважно прилягають до лінії фронту, де діяльність з розмінування сильно обмежена («Вгору» 02.01.2025 р.; «Українська правда» 03.12.2024 р.; Київська школа економіки 08.2023 р.). Забруднення здебільшого вражає землі мікро- та малих сільськогосподарських виробників, перешкоджаючи сільськогосподарській діяльності та створюючи ризик для життя фермерів: з початку повномасштабного вторгнення до січня 2025 року загинуло щонайменше 14 фермерів («Українська правда» 30.01.2025 р.).

У Херсонській області медичні послуги з реагування на гендерно зумовлене насильствонаразіє недостатніми через брак витратних матеріалів та кваліфікованого персоналу, зокрема матеріалів, необхідних для клінічного лікування зґвалтувань (CARE 12.02.2025 р.). За словами ключових інформаторів, збільшення кількості нападів і обстрілів також погіршує відчуття безпеки в громадах, підвищує рівень стресу і ризик насильства з боку інтимних партнерів. Це, в свою чергу, збільшує потреби у веденні справ, пов'язаних з гендерно зумовленим насильством (КІІ 12.02.2025 р.; КІІ 10.02.2025 р.).

Притулок та НУО

Авіаудари та обстріли створили значні потреби в укритті, особливо в районах, що знаходяться в межах червоної зони. Станом на грудень 2024 року в Херсонській області налічувалося близько 30 000 пошкоджених або зруйнованих будинків, у тому числі 1 300 багатоквартирних будинків і 28 700 приватних будинків (Радіо «Свобода» 20.12.2024 р.). У містах уздовж Дніпра ключові інформатори зазначили, що жодного будинку не було без пошкоджень (КІІ 03.02.2025 р.; КІІ 10.02.2025 р.). У житловому брифінгу МОМ від липня 2024 р. більше половини респондентів з підконтрольної Уряду України території Херсонської області проживали в пошкоджених будинках (МОМ 15.07.2024 р.). З огляду на збільшення кількості обстрілів і атак безпілотників, ця кількість, ймовірно, зростає.

Ключові інформатори підкреслили, що, незважаючи на пошкодження і руйнування будинків, брак доступного житла може стримувати людей від евакуації з міст, що перебувають під обстрілами, особливо людей похилого віку, які покладаються на

¹ Червоні зони – Бериславська, Білозерська, Чорнобаївська, Дарівська, Херсонська, Милівська, Новоолександрівська, Новорайська, Нововоронцовська, Станіславська та Тягинська громади.

низькі пенсії. Це призводить до того, що люди живуть у пошкоджених будівлях, що не забезпечують належного притулку, особливо в зимові місяці (КІІ 03.02.2025 р.; КІІ 10.02.2025 р.). Відновлення житла є однією з найбільших потреб людей у Херсонській області, але станом на липень близько 50% респондентів опитування Центру трансатлантичного діалогу в Херсонській області не мали відновленого житла. Відтоді це співвідношення, ймовірно, зросло. За словами представників громадянського суспільства, навіть до збільшення кількості повітряних атак та обстрілів, відновлення було неефективним, оскільки деякі органи влади повільно реагували та намагалися вирішити довгострокові проблеми (ТДС 02.07.2024 р.). Посилення обстрілів з грудня ще більше сповільнило відновлення будинків, оскільки багато підрядників і гуманітарних організацій утримуються від проведення ремонтних робіт через небезпечні умови праці в поєднанні з високою ймовірністю того, що будинок може бути пошкоджений знову (КІІ 10.02.2025 р.; КІІ 14.02.2025 р.). Іншою проблемою є відсутність необхідних документів, що підтверджують право власності на майно; це сукупний ефект не повного оцифрування реєстрів власності в Україні – до 2023 року було оцифровано лише 40% документів на право власності – та втрати або відсутності паперових документів на майно (Панфіл та ін. 28.06.2023 р.). Без таких документів люди, чиї будинки пошкоджені або зруйновані, не можуть подати заявку на державну допомогу на відновлення (програма eRecovery) (ТДС 02.07.2024 р.; Данська рада у справах біженців 20.08.2024 р.).

У деяких прифронтових населених пунктах існує потреба в засобах гігієни (мило, менструальні засоби та підгузки), оскільки більшість місцевого населення не може їх собі дозволити (МОН, Швидка оцінка потреб REACH Херсон 10-11 лютого 2025 року).

Наприкінці грудня інтенсивні російські обстріли завадили відновленню електропостачання в містах уздовж Дніпра. Як наслідок, деякі села та їхні мешканці залишаються без електрики вже більше року, що створює ще більшу потребу в акумуляторних батареях та генераторах («Українська правда» 30.01.2025 р.). Гуманітарні організації надали багато генераторів, у тому числі сонячних (Intent 26.01.2025 р.; Hope for Ukraine станом на 19.03.2025 р.).

ВСГ (водопостачання, санітарія та гігієна)

Обстріли та повітряні атаки на системи водопостачання призвели до тимчасових відключень, що ще більше ускладнило повсякденне життя мешканців багатьох районів Херсонської області. Обстріли наприкінці листопада призвели до того, що в Херсоні на кілька днів припинилося водопостачання (Управління ООН з координації гуманітарних справ 17.12.2024 р.). Підтоплення внаслідок вибуху дамби в Новій Каховці у червні 2023 року призвело до забруднення підземних вод важкими металами у

Бериславській, Білозерській, Музиківській, Милівській та Станіславській громадах, що зробило питну воду небезпечною для здоров'я. Це створює додаткові проблеми для мешканців, оскільки їм доводиться покладатися на безкоштовну доставку бутильованої води від уряду та гуманітарних організацій (ТДС 02.07.2024 р.; КІІ 31.01.2025 р.).

Здоров'я

Доступ до медичних послуг критично обмежений у громадах червоної зони Херсонської області, особливо в сільській місцевості, де бракує медичного персоналу та обладнання. До груп підвищеного ризику обмеженого доступу до медичних послуг належать люди з хронічними захворюваннями та люди похилого віку, які потребують регулярних медичних оглядів, а також люди з інвалідністю, для яких поїздки до віддалених медичних закладів є досить складними (CARE 12.02.2025 р.). Часті напади на медичні заклади посилюють ці проблеми, ускладнивши отримання мешканцями необхідної медичної допомоги (ТДС 02.07.2024 р.). Херсонська область посідає третє місце за частотою пошкоджень медичних закладів серед усіх областей України (ACAPS станом на 13.03.2025 р.). Намагаючись захистити пацієнтів від обстрілів та повітряних атак, місцева влада створила сім підземних лікарень на території Херсонської області, підконтрольній Уряду України («Суспільне» 07.02.2025 р.).

Тривалі напади, що почастишали останнім часом, посилюють потребу в підтримці психічного здоров'я, особливо для дітей та самотніх людей (ММК 27.12.2024 р.; МОН станом на 16.02.2025 р.). Один з ключових інформаторів також зауважив, що потреби в психосоціальній підтримці були вищими серед людей, які повернулися з переміщення в безпечніші райони, оскільки вони могли втратити стійкість до щоденних обстрілів і нападів (КІІ 10.02.2025 р.).

Засоби до існування

У Херсонській області існують високі потреби у створенні робочих місць. Відтік або закриття бізнесу та багатьох промислових об'єктів (у тому числі нафтового порту в Херсоні) призвели до дефіциту робочих місць (CARE 12.02.2025 р.). Працевлаштовані люди працюють переважно в державному секторі, гуманітарних організаціях або в малому бізнесі в Херсоні, наприклад, у кав'ярнях та продуктових магазинах (КІІ 10.02.2025 р.). Відновлення зайнятості та бізнесу було другою за важливістю потребою громади, яку висловили мешканці Херсонської області в опитуванні Центру трансатлантичного діалогу в червні 2024 року (ТДС 02.07.2024 р.). Люди передпенсійного віку (50-59 років), які можуть розраховувати на допомогу по безробіттю лише до

одного року, і в більшості випадків не підпадають під категорію вразливості, що дає право на отримання гуманітарної допомоги, опиняються в особливо скрутному становищі, якщо в них немає роботи (TDC 02.07.2024 р.; НМН 21.10.2024 р.).

Війна також вплинула на сільське господарство, від якого залежить життя третини працездатного населення Херсонської області (USAID/Данська рада у справах біженців 06.12.2024 р.; Caritas 31.10.2024 р.; КІІ 10.02.2025 р.). Багато сімей використовують натуральне господарство для задоволення своїх споживчих потреб (USAID/Данська рада у справах біженців 06.12.2024 р.; WFP 09.07.2024 р.). Попри зусилля з розмінування, забруднення наземними мінами та ВЗВ є серйозною перешкодою для фермерів: 30% респондентів дослідження Данської ради у справах біженців заявили, що через ВЗВ вони були змушені або зменшити площу оброблюваної землі, або повністю припинити свою сільськогосподарську діяльність (USAID/Данська рада у справах біженців 06.12.2024 р.).

40% населення області, або 60 000 осіб, старші 60 років. У Херсонській області пенсіонери отримують в середньому 4 968 гривень (приблизно 120 доларів США), що на 14% нижче середнього показника по країні (5 816 гривень, приблизно 140 доларів США) і значно нижче місячного прожиткового мінімуму в Україні (7 065 гривень, приблизно 170 доларів США) (Intent 30.01.2025 р.). Це є наслідком низької заробітної плати під час працевлаштування, оскільки пенсія в Україні залежить від середньої заробітної плати людини. Ключовий інформатор зазначив, що для доповнення мізерних пенсій літні люди часто покладаються на гуманітарну допомогу, наприклад, продуктові набори та засоби гігієни, або на грошові перекази від родичів, які переїхали в інші області чи за кордон (КІІ 10.02.2025 р.).

Щоб прогодувати себе з таким низьким доходом або взагалі без нього, люди часто купують дешевші товари або займаються особистим селянським господарством, що не покриває їхніх потреб (CARE 12.02.2025 р.). З листопада 2022 року різні програми грошової допомоги від гуманітарних організацій частково пом'якшили проблеми із засобами до існування. Однією з найбільших таких програм була програма грошової допомоги від МНУО, яка надавала грошові кошти, а також талони на продукти харчування та предмети першої необхідності багатьом найбільш економічно вразливим людям по всій області. Однак у лютому програму, що фінансувалася USAID, було призупинено, а потім припинено через нещодавнє призупинення американської допомоги (КІІ 14.02.2025 р.).

Освіта

Херсонська область посідає третє місце за кількістю пошкоджених навчальних закладів після Донецької та Харківської областей. Станом на грудень в області було зруйновано 150 шкіл та 111 дитячих садків, що призвело до переривання навчання для багатьох дітей, хоча 90% з них продовжують відвідувати школу онлайн (Радіо «Свобода» 20.12.2024 р.; TDC 02.07.2024 р.). Відновлення пошкоджених установ поступово триває, хоча фінансові обмеження та збільшення кількості нападів сповільнюють його темпи. Деякі громади вже розробили плани відновлення навчальних закладів і створюють притулки для підтримки змішаного формату навчання. Близько третини дітей з малозабезпечених сімей не мають доступу до високошвидкісного інтернету та персональних пристроїв, зокрема ноутбука чи планшета, що свідчить про нерівний доступ до освіти (TDC 02.07.2024 р.).

ГУМАНІТАРНИЙ ДОСТУП

У період з вересня 2024 р. по січень 2025 р. Херсонська область посіла друге місце за кількістю інцидентів, про які повідомлялося в засобах масової інформації і які були спрямовані проти гуманітарного персоналу, об'єктів або активів (14 порівняно з 19 у Донецькій області) (ACAPS станом на 13.03.2024 р.). Велика кількість інцидентів у Херсонській області, зокрема вбивство трьох гуманітарних працівників, є результатом високого рівня обстрілів області з безпілотників та артилерії, в тому числі атак на цивільні об'єкти та інфраструктуру (ACAPS станом на 13.03.2024 р.; «Українська правда» 03.12.2024 р.; КІІ 10.02.2025 р.).

З квітня 2024 р. обласна влада вимагає попередньої координації для гуманітарного доступу в область, але немає інформації, яка б вказувала на додаткові обмеження доступу (ACAPS 29.07.2024 р.). Безпека та захищеність є основними чинниками обмеження доступу для гуманітарних організацій, особливо з огляду на те, що найближчі до річки райони перебувають у зоні досяжності безпілотників малого радіусу дії та артилерії. Чимало гуманітарних організацій мають власні процедури безпеки, що забороняють співробітникам відвідувати прифронтові зони. Для організацій, з якими ми консультувалися, самостійно встановлена зона заборони в'їзду варіювалася від 10 до 30 км від лінії фронту (КІІ 04.02.2025 р.; КІІ 12.02.2025 р.; КІІ 14.02.2025 р.). Місцеві органи влади та волонтери надають гуманітарну допомогу в цих зонах (КІІ 31.01.2025 р.). Через інтенсивні обстріли, ракетні та безпілотні атаки місцева влада заборонила в'їзд до Херсона гуманітарним організаціям у грудні, а в січні скасувала цю заборону (ACAPS 06.02.2025 р.; КІІ 28.01.2025 р.; КІІ 14.02.2025 р.).

ОБТЯЖЛИВІ ФАКТОРИ

Бідність та криза засобів до існування

Херсонська область є однією з найбідніших областей України, а рівень життя населення там гірший, ніж на початку повномасштабного російського вторгнення, що загострює гуманітарні потреби в регіоні (Черенко 22.11.2024 р.). У загальному опитуванні населення, проведеному МОМ у жовтні-грудні 2024 р., 84% респондентів у Херсонській області повідомили, що їхній щомісячний сімейний дохід на одну особу був меншим за 7065 грн² (170 дол. США) - це найвищий показник частки людей з доходом нижче місячного прожиткового мінімуму серед усіх 15 областей, де проводилося опитування (МОМ 17.01.2025 р.). В опитуванні Caritas, проведеному в десяти областях у жовтні 2024 р., респонденти з Херсонської області мали найнижчий середньомісячний дохід на одну особу (3 513 грн. або 84 дол. США) (Caritas 31.10.2024 р.). Основною причиною низького рівня доходів є безробіття, причому Херсонська область має найвищий рівень безробіття (19-22%, порівняно з 5% до повномасштабного вторгнення і нинішнім рівнем безробіття в 14% по всій країні) серед усіх областей (МОМ 21.11.2024 р.; «Захист» 01.2025 р.; «РБК Україна» 20.01.2025 р.).

Пошук нової роботи в Херсонській області ускладнюється кількома факторами. До них належать високий рівень незахищеності, закриття або переїзд бізнесу, а також обмежений ринок праці (USAID/Данська рада у справах біженців 06.12.2024 р.; Данська рада у справах біженців станом на 14.02.2025 р.). Чимало шукачів роботи також не мають необхідних навичок, а можливості для перекваліфікації обмежені через обмежену кількість навчальних центрів та недостатнє фінансування для розвитку компетенцій (USAID/Данська рада у справах біженців 06.12.2024 р.; КІІ 12.02.2025 р.). Дефіцит кваліфікованих кадрів спостерігається майже в усіх секторах економіки в Херсоні, особливо в освіті, охороні здоров'я, роздрібній торгівлі та транспорті (NikVesti 31.01.2025 р.). Ще однією серйозною проблемою, що перешкоджає доступу чоловіків до роботи, є страх мобілізації, оскільки вони зобов'язані ставати на облік у військкоматі при влаштуванні на нову роботу або при зверненні до державних служб зайнятості, в тому числі за програмами перепідготовки кадрів (USAID/Данська рада у справах біженців 06.02.2024 р.). Навіть за наявності та доступності роботи низька заробітна плата підвищує ризик бідності для сімей, особливо в сільській місцевості, де заробітна плата становить близько 5500 грн. (132 дол. США) або менше, порівняно з 7000-12000 грн. (168-289 дол. США) у містах (тоді як середня заробітна плата по країні становить близько 20 000 грн. (481 дол. США) (USAID/Данська рада у справах біженців 06.02.2024 р.; UNN 09.12.2024 р.).

² Місячний прожитковий мінімум в Україні у липні 2024 р.

Додатковим фактором, що перешкоджає забезпеченню людей засобами до існування, є відсутність доступу до сільськогосподарських угідь. Понад 30% працівників сільського господарства стикаються з обмеженим доступом до засобів для існування та бідністю через небезпечні умови ведення сільського господарства, спричинені обстрілами, артилерійськими атаками та забрудненням місцевості мінами (Caritas 31.10.2024 р.; USAID/Данська рада у справах біженців 06.12.2024 р.). Попри розмінування приблизно 60% усіх забруднених територій у Херсонській області, наземні міни не були знешкодовані на територіях, розташованих на відстані до 20 км від лінії фронту (NikVesti 21.01.2025 р.; «Суспільне» 10.02.2025 р.; КІІ 18.02.2025 р.).

Повернення

Всупереч відсутності безпеки та інших умов, що забезпечують стає повернення, сотні тисяч людей повернулися до прифронтових областей, у тому числі до прифронтових міст (IMPACT Initiatives 02.01.2025 р.; REACH 11.01.2025 р.; МОМ 26.12.2024 р.). У Херсонській області, за оцінками, 48 700 людей, які повернулися, були присутні в 15 підконтрольних Україні громадах (з 17), оцінених станом на грудень 2024 року (Оцінювання мобільності та потреб МОМ, раунд 12, листопад-грудень 2024 р.). Повернення в Херсонську область почалося невдовзі після того, як українські війська відбили Херсон та інші міста на правому березі Дніпра в листопаді 2022 року («РБК Україна» 11.11.2024 р.; Life in War 31.05.2024 р.). Засоби масової інформації повідомляють про нещодавнє повернення до Херсона та інших міст, що, можливо, пов'язано з проблемами пошуку житла або засобів до існування в районах переміщення і, меншою мірою, з втратою доступу до допомоги ВПО після посилення критеріїв отримання допомоги в березні 2024 року («РБК Україна» 11.11.2024 р.; «Вгору» 06.08.2024 р. та 18.05.2024 р.; МОМ 19.09.2024 р.; Protection Cluster 10.05.2024 р.; ТКІ 04.01.2025 р.). Після внесення змін до Постанови № 332 про виплату допомоги ВПО у березні 2024 р. приблизно 60% ВПО (1,4 млн осіб) втратили право на отримання допомоги, оскільки не відповідали новим критеріям отримання допомоги (МОМ 19.09.2024 р.). Це поставило багатьох людей у скрутне фінансове становище і для багатьох, хто не мав іншого джерела доходу, сприяло їхньому рішенню повернутися (Данська рада у справах біженців 21.11.2024 р.; ТКІ 04.01.2025 р.). Станом на січень 2025 року приблизно 440 000 осіб, переміщених з території Херсонської області, підконтрольної Уряду України, перебували в інших областях («Укрінформ» 28.01.2025 р.; МОМ 17.01.2025 р.).

Після повернення Херсона та інших районів на правому березі р. Дніпра урядом було вжито низку заходів, спрямованих на заохочення заселення територій, відвойованих у російських військ, у тому числі шляхом пріоритетного відновлення будинків, інфраструктури та сільськогосподарських угідь (шляхом надання субсидій фермерам), а також шляхом стимулювання відкриття підприємств для створення робочих місць у Херсонській області (Органи Уряду 10.04.2024 р.; Український кризовий медіа-центр 16.10.2024 р.; «Агрополіт» 18.03.2024 р.; Intent 31.10.2024 р.). За словами ключових інформаторів, існують також сезонні тенденції щодо тимчасового повернення переміщених осіб до своїх домівок у Херсонській області, особливо з Миколаївської та Одеської областей. Це відбувається навесні та влітку, якщо дозволяє безпека, для перевірки свого майна, посадки врожаю та проведення дрібного ремонту. Більшість тих, хто повернувся минулого літа, залишилися в області і, ймовірно, зіткнулися з підвищеними потребами, оскільки їхні заощадження вичерпалися з початком четвертого року війни (КІІ 10.02.2025 р.; КІІ 03.02.2025 р.).

Припинення фінансування USAID

Величезна кількість державних установ та гуманітарних організацій в Україні постраждали від призупинення зовнішньої допомоги США, оголошеного в січні, та її скасування, оголошеного в березні (ВОЗ 20.01.2025 р.; AP 10.03.2025 р.). Оскільки 83% договорів USAID було розірвано в усьому світі, досі невідомо, скільки з них було скасовано в Україні (ТКІ 10.03.2025 р.; Kyiv Post 27.01.2025 р.). З початку повномасштабної війни USAID надало Україні 2,6 млрд. доларів США гуманітарної допомоги, 5 млрд. доларів США допомоги на розвиток та понад 30 млрд. доларів США прямої бюджетної підтримки (ТКІ 31.01.2025 р.; CNN 17.02.2025 р.). У 2024 р. США надали 28% обсягу контрольованої гуманітарної допомоги Україні, що зробило США найбільшим окремим донором (але їх випереджає ЄС, якщо об'єднати країни та інституції ЄС) (Управління ООН з координації гуманітарних справ станом на 19.02.2025 р.).

У Херсонській області призупинення, а потім і припинення допомоги США вплинуло на відновлення критично важливої інфраструктури, охорону здоров'я, а також на низку програм розвитку та гуманітарних програм (EPravda 29.01.2025 р.). Одним із прикладів, що потенційно може мати величезний вплив на засоби до існування в Херсонській області, є скасування гуманітарною організацією великої програми грошової допомоги. Ця програма надала грошові сертифікати для понад 50 000 осіб лише у 2024 р. (КІІ 14.02.2025). Для іншої організації початкове призупинення вплинуло на два проекти: один з них був спрямований на ремонт будинків, а інший – на допомогу ВПО (КІІ 10.02.2025 р.). Інші ключові респонденти не поспішали ділитися внутрішньою інформацією про свою діяльність.